

TOERTOCHT RONDOM HET IJSSELMEER (ca 333 km)

Deze route is uitgezet rondom het IJsselmeer. De route loopt door een aantal verschillende landschappen: het oude Westfriese zeekleilandschap in Noord-Holland, het jonge zeekleilandschap van de moderne droogmakerijen (Wieringermeer en Oostelijk Flevoland), de Greidhoek in het westen van Friesland, het keileem- en zandgebied van Gaasterland in Zuidwest-Friesland en het laagveengebied in de Noordkop van Overijssel.

Deze route loopt door drie landsdelen en is dus niet specifiek binnen één landsdeel te plaatsen. Omdat het leeuwendeel van de kilometers gereden wordt in de provincies Noord-Holland en Flevoland, is er voor gekozen deze route op te nemen in landsdeel West.

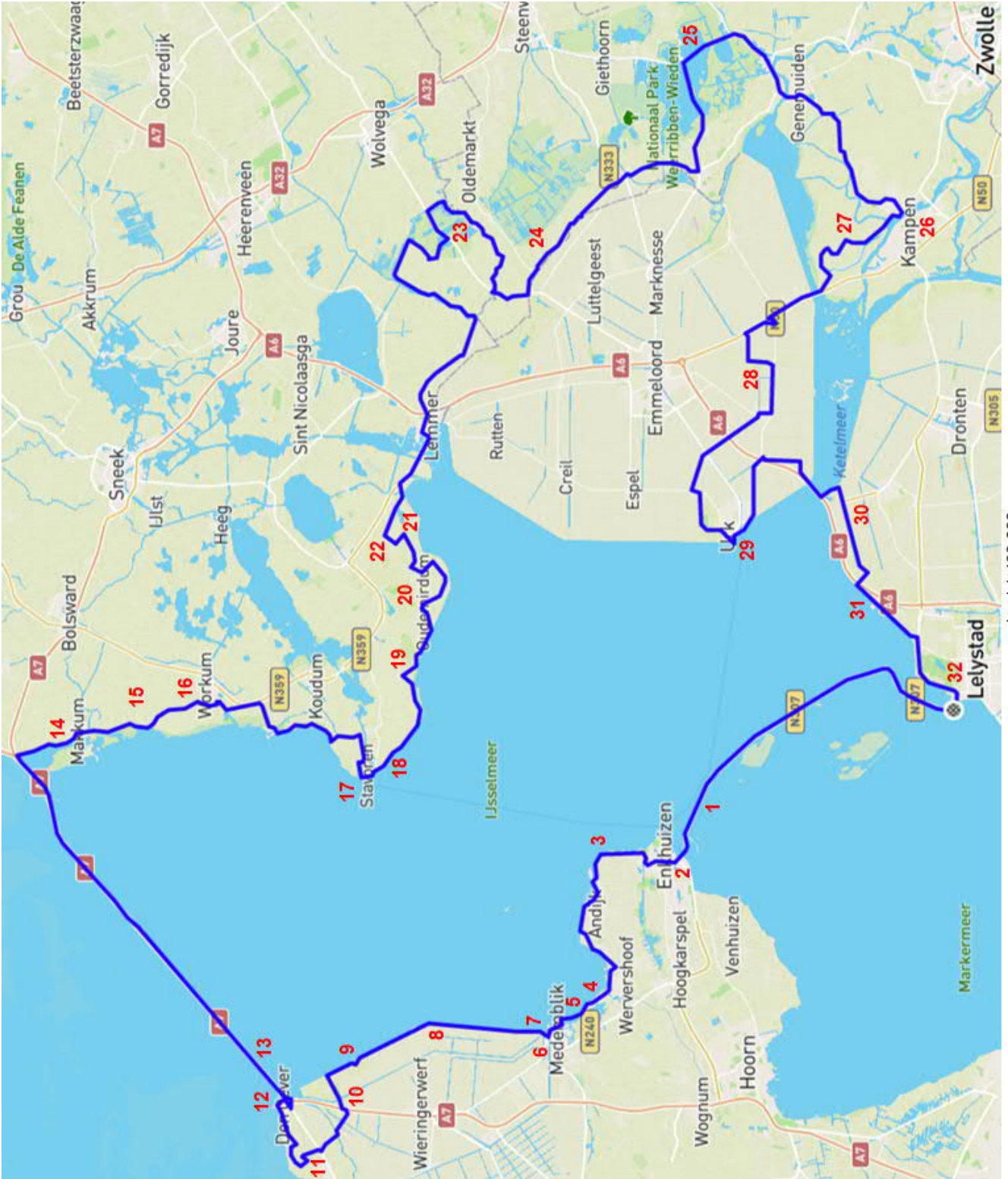
De toertocht begint en eindigt op de parkeerplaats aan het begin van de Houtribdijk in Lelystad.

Op het routekaartje (volgende bladzijde) zijn 32 rode cijfers aangebracht die corresponderen met onderstaande stukjes tekst over en afbeeldingen van landschappelijke bezienswaardigheden en wetenswaardigheden.

Bezienswaardigheden en wetenswaardigheden

1 De Houtribdijk	17 Stavoren
2 Enkhuizen: de Koepoort	18 Kliffen
3 Vuurtoren De Ven	19 Mirns: Klokkenstoel
4 De Vooroever bij Medemblik	20 Gaasterland
5 Medemblik: Stoommachinemuseum	21 Eikenhakhout
6 Medemblik	22 Sondel: Kop-hals-rompboerderij
7 Oud en Nieuw bij Medemblik	23 De Rottige Meenthe
8 Wieringermeerpolder	24 Blankenham: Hoogwaterkanon
9 Dijkgatbos	25 Kop van Overijssel
10 Robbenoordbos	26 Kampen
11 Het geheime waddeneiland Wieringen	27 Kampereiland
12 De coupure van Den Oever	28 Schokland: eiland op het droge
13 De Afsluitdijk	29 Het (voormalige) eiland Urk
14 Makkum	30 Flevoland
15 De Greidhoek	31 Maximacentrale en Flevokust Haven
16 Workum: Scheepstimmerwerf 'De Hoop'	32 Lelystad: Televisietoren

In dit pdf-routebestand zijn uitsluitend de vier vetgedrukte landschap-specifieke bezienswaardigheden en wetenswaardigheden opgenomen. Voor de overige bezienswaardigheden en wetenswaardigheden zal het boek 'HET NEDERLANDSE LANDSCHAP VANAF DE MOTOR OF VANUIT DE AUTO' moeten worden geraadpleegd.

8 WIERINGERMEERPOLDER

De Wieringermeer was de eerste polder die in het kader van de Zuiderzeewet werd drooggelegd. De polder werd versneld aangelegd, omdat er behoefte was aan nieuwe landbouwgrond.

De Wieringermeerpolder werd (evenals de Noordoostpolder) zonder randmeer tegen het vasteland aangelegd. Het nieuwe land lag lager dan het oude land. Dit had niet alleen kwel in de nieuwe polder tot gevolg, maar ook wateronttrekking op het oude land wat daar leidde tot verdroging en daling van het maaiveld. Om deze reden heeft men bij de aanleg van Oostelijk- en Zuidelijk Flevoland tussen de nieuwe polders en het oude land randmeren gerealiseerd.

Bij de inrichting van de polder had de overheid een stevige vinger in de pap. Het Rijk wilde kosten wat kost een herhaling van de ellende in de Haarlemmermeer vermijden. Die polder was in het midden van de 19e eeuw drooggelegd en vervolgens aan haar lot overgelaten. Chaos, anarchie, ziektes en diepe armoede waren het gevolg. Met de nieuwe polder moest dat anders.

De overheid bemoeide zich stevig met de bevolking van de Wieringermeer. De kolonisten werden door de overheid zorgvuldig geselecteerd en moesten aan een aantal criteria voldoen. De eerste generatie was samengesteld uit vrij jonge gezinnen, die uit alle windstreken van het land kwamen.

De grootte van de kavels werd bepaald op 20 hectare en de kavels werden uitgegeven middels een pachtstelsel. De overheid bepaalde ook hoe de pachtboerderijen eruit moesten zien. Na veel studie viel de keus op het Friese boerderijtype: woon-, werk- en berguimtes kwamen zoveel mogelijk onder één dak.

De dorpen werden, evenals de boerderijen, planconomisch aangelegd. Het bestuur bepaalde waar en hoeveel dorpen er kwamen en hoe de dorpen werden ingericht.

WIERINGERMEERBOERDERIJ ANNO 2016

15 DE GREIDHOEK

Zuidelijk van de lijn Harlingen - Franeker - Leeuwarden ligt de Greidhoek. In dit gebied vinden we als grondsoort zgn. knipklei. Knipklei is ontstaan op achter de bestaande kwelderwallen gelegen kweldervlakten, waar in rustig water de fijne slibdeeltjes konden bezinken. Het is zware kalkarme zeelei die zeer moeilijk te bewerken is. In natte toestand zwelt de klei snel dicht en neemt geen water meer op en in droge toestand droogt de klei in en wordt keihard. Door de zwaarte van de grond en de slechte ontwatering is het knipkleigebied het meest geschikt voor grasland (een greid is grasland op klei).

DE GREIDHOEK

De eerste bewoners in de Greidhoek kwamen vanaf de hogere Drentse zandgronden en vestigden zich op kwelderwallen en oeverwallen langs kreken en geulen. Om zich te beschermen tegen overstromingen wierpen deze boeren vluchtheuvels op, die vaak veranderden in woonheuvels.

Het uitgestrekte weidegebied wordt gekenmerkt door vele terpen, kronkelige sloten en wegen, onregelmatige blokvormige kavels en fijnmazige greppelpatronen.

Tussen de talrijke greppels liggen bolle stroken die in Friesland bekend staan als 'bargereachjes' (varkensruggetjes). Het eeuwenoude microreliëf is nog steeds kenmerkend voor sommige delen van de Greidhoek. Door schaalvergroting en moderne drainagetechnieken is er veel van dit historische 'greppeltsjelân' uit het landschap verdwenen.

22 SONDEL: KOP-HALS-ROMPBOERDERIJ

KOP-HALS-ROMPBOERDERIJ IN SONDEL

De kop-hals-rompboerderij is ontstaan uit de langhuisboerderij, een boerderij waarbij woon- en bedrijfsgebouwen onder een doorlopend dak liggen. Door de betere landbouwmethoden in de 16e eeuw ontstond er behoefte aan meer opslagruimte voor de oogst. Hieraan werd voldaan door achter het woongedeelte aan de zijkant van de schuur een stuk aan te bouwen. Hierdoor ontstond de kop-hals-rompboerderij, waarbij het woongedeelte niet recht voor de schuur staat. Bij latere, geheel nieuwgebouwde boerderijen, blijft deze opzet gehandhaafd. De onderdelen van een kop-hals-rompboerderij zijn functioneel: wonen in de kop (voorhuis), werken in de hals en oogstopslag en veestallen in de romp (schuur).

UILENBORDEN

Een uilenbord was aanvankelijk alleen het driehoekige houten bord op de uiteinden van de schuur, precies op de plek waar de drie zijden van het dak samenkomen. Met behulp van dit houten bord werd het uiteinde van de nokbalk tegen wind en regen beschermd. Voor de ventilatie van de schuur werd er in het houten bord een rond gat aangebracht. In de schuur nestelende steen- en kerkuilen konden door het 'uilengat' in en uit vliegen. Uilen hielden de schuur muizen vrij. Later is men onder uilenborden het geheel van het driehoekige houten bord en de versiering gaan verstaan, de laatste tijd in het bijzonder de versiering, bestaande uit een makelaar met twee ruggelings geplaatste zwanen.

28 WERELDERFGOED SCHOKLAND: EILAND OP HET DROGE

Aanvankelijk maakte Schokland deel uit van een groter moerassig veengebied waar landbouw werd bedreven. De ontginning van het veen vormde de start van een Hollandse tragedie. Door ontwatering droogde het veen in, waardoor de bodem inzakte. De bewoners werden gedwongen hun boerderijen op terpen te bouwen en hun land te beschermen met dijken. In de loop der eeuwen sloeg het opkomende zeewater grote stukken veenland weg en Schokland werd uiteindelijk een eiland.

In 1859 verliezen de eilanders de strijd tegen het water voorgoed. De regering besluit dat de bewoners het eiland moeten verlaten. Niet alleen door het blijvende gevaar van overstromingen, maar ook door de armoede. De ongeveer 635 'Schokkers' verhuizen noodgedwongen naar de vaste wal. Schokland blijft bestaan, maar wordt in 1942 met de inpoldering van de Noordoostpolder een eiland op het droge.

Het eiland Schokland is lange tijd bestuurlijk opgedeeld geweest in een Amsterdams en een Overijssels deel en op het eiland leefden twee woongemeenschappen.

Het noordelijke hoger gelegen deel van het eiland (Emmeloord) onderhield betrekkingen met Amsterdam. Het zuidelijke lager gelegen deel van het eiland (Ens) handelde met de steden langs de IJssel.

PALENSCHERM MET LOOPPLANK (RECONSTRUCTIE)

De dorpen Emmeloord en Ens waren op elkaar aangewezen, waardoor er veel verkeer was tussen de twee dorpen. Omdat bij hoogwater delen van het eiland onder water liepen, was langs de hele oostkant een palisade geslagen. Aan die palen werd een smalle loopplank gemonteerd. Bij nacht en ontij was het zeker geen pretje om over deze loopplank twee kilometer tussen beide dorpen af te leggen. Wanneer de Schokkers elkaar op de smalle loopplank tegen kwamen, pakte ze elkaar om het middel en draaiden samen een halve slag rond. Ze noemden dat zelf de 'Schokker dans'.